

A politikai elit elveszett tisztessége

„A mostanit megelőző parlamenti többség és kormányzat azért nem tudott elitté válni, mert önelégült és öntelt volt, a jelenlegi pedig azért, mert szorongás tölti el és a számonkéréstől való félelem. Ez arra készíti, hogy növelje az anyagi harácsolás mennyiségét és sebességét, hiszen bizonytalannak érzi helyét a húsfazék mellett a következő kormányzási periódusra.”

Eörsi István Álmatag merengés félidőben című cikke (Magyar Hírlap, július 13.) egyrészt összefoglalja az övét megelőző, szintén visszásságokat pellengérré állító írások egy részét, másrészt maga is felsorolja a kormány belügyi tárcájánál és a miniszterelnök gesztusaiban található anomáliákat, majd a képviselők anyagi érdekelttségére vonatkozóan találó meghatározást kínál imígyen: „... a szabad demokraták összeférhetetlenségi törvénytervezete összeférhetetlen a szocialista képviselők tetemes részének érdekeivel.” Ugyanerről ír Dési János is (Ami sok, az sok, MH, július 19.), amikor megjegyzi, hogy az Országgyűlés nem hozta meg sem az összeférhetetlenségi, sem a saját létszámának csökkentésére irányuló törvényt, arra viszont jutott ideje a képviselőknek, hogy szabályozzák fizetésüket és egyéb juttatásaikat, amelyek minden évben az inflációtól alig elmaradva emelkedtek. Az elmarasztalások fenti kardalához csatlakozott Franka Tibor is az Új Magyarországon. Ő nem tartozik ugyan az ellenzéki újságírás konstruktív hangú reprezentánsai közé, de az dicséretes gesztusa volt, hogy a köz rendelkezésére bocsátotta ama képviselők névsorát, akik különböző bankok, vállalatok és alapítványok vezetőségi vagy elnökségi tagjaként képviselői juttatásokon felüli dotációt élveznek. Nem egyes zszurnaliszták elszigetelt akcióiról van itt szó tehát, hanem felháborodott megnyilvánulások egymást erősítő soráról. Méghozzá olyan írók és publicisták tollából, akik különböző politikai oldalon állnak. Nem érdektelen megpróbálni a választ a kérdésre: hol és miben található az oka ennek. Feltűnő, mennyire alkalmas ennek a mai jelenségnek a leírására egy 1942-ben írott Bibó-tanulmány. Címe: Elit és szociális érzék. Ebben a szerző meghatározza a társadalmi elit fogalmát. A közhiedelem szerint az elit azért szükséges, hogy legyen, aki a társadalmat vezesse. Ha ennyivel megelégednénk, akkor e szerepre elegendők lennének – szerinte – a diktatúra eszközei is, amelyekkel terrorizálni vagy kábítani lehet a közösséget. Ezért – állítja – „az elit feladata több és szélesebb, mint a társadalom vállalkozásainak vezetése. Az elit legfőbb szerepe az, hogy az élésre, emberi helyzetekben való erkölcsi viselkedésre, az emberi szükségletek mélyítésére, finomítására és gazdagítására mintákat, példákat adjon, azaz kultúrát csináljon.” Elfogadva a bibói meghatározást, meg kell állapítani, hogy a mai elit igen korlátozott, létszámában és hatáskörében egyaránt. A társadalom irányítására kijelölt parlamenti és kormányzati személyiségek jelentős hányadának nemcsak az irányításra hivatottsága kérdéses, hanem az elit iránt támasztható egyéb követelményeknek sem tesz eleget. Anyagi többletigényei kielégítése érdekében ugyanis automatikusan korrumpálódott. Az erkölcsileg tiszta maradék pedig, amely e követelményeknek eleget tudna tenni, számarányának csekély volta miatt nem alkalmas az irányításra. Tehát történelmi nonszensz állott elő. Ehhez a helyzethez járul adalékként egy, az elit élén álló irányító egyéniség, aki kénytelen annak a többségnek a kegyeit keresni, amely etikáját anyagi érdekeinek rendelte alá, ezért megszűnt az elithez tartozni. Mert nem kultúrát csinál, csak civilizációt és nem a társadalmat szolgálja, hanem önnön anyagi érdekeit, gátlástalanul. Minthogy az elit élén álló irányítóegyéniség e

többségtől függ, ezért reakcióira figyel, maga is korrumpált lesz. Sőt hallgatólagosan elnézi még az előző kormány korrumpált rétegének a mába benyúló anyagi manipulációit is, sok esetben segédkezet nyújtva hozzá, csak hogy azok békében hagyják. A maradék elit tehát nemcsak kis létszáma miatt nem tudja teljesíteni feladatát, hanem mert akinek alá van rendelve, az maga is a korrumpáltak függvénye. A korrumpáltak ugyanakkor nem is törekszenek arra, hogy az elitre jellemző tulajdonságokat sajátítsanak el. Számukra ugyanis, kádári iskolájukból következően, a népet, a nemzetet nem saját javára kell irányítani, hanem leigázni kell, kijátszani, félrevezetni. Ám eltűnik belőlük vagy ki sem alakul bennük az elit bibói elfogulatlanságának tulajdonsága. Nem tudnak példát szolgáltatni az emberi szükségletek mélyítésére és finomítására. Mert „nem lehet szépen, nemesen és választékosan élni, sem az önelégültség és önteltség, sem a törtetés és támadás, sem a szorongás és számonkéréstől való félelem, sem az önvédelem és önigazolás állapotában”. A mostanit megelőző parlamenti többség és kormányzat azért nem tudott elitte válni, mert önelégült és öntelt volt, a jelenlegi pedig azért, mert szorongás tölti el és a számonkéréstől való félelem. Ez arra készíti, hogy növelje az anyagi harácsolás mennyiségét és sebességét, hiszen bizonytalanok érzik helyét a húsosfazék mellett a következő kormányzati periódusra. A vezetőrétegnek arra a részére vonatkozóan, amely még igényt tarthat az elit szerepére, szintén van Bibónak testre szabott megállapítása. „Az elit kiváltságait elsősorban a maga teljesítőkétségének köszönheti: annak, hogy megfelel bizonyos erkölcsi és gyakorlati értékkövetelményeknek, melyeket a társadalom támaszt vele szemben. (...) Ha viszont az emberek kezdik az elit kiváltságait kizsákmányolásnak, élőködésnek érezni, ez már súlyos tünete annak, hogy az elit kezdi szerepét rosszul vagy sehogy sem betölteni. De ennél ezerszer súlyosabb, ha maga az elit kezdi a maga szerepét másból való élésnek érezni, vagy szükségét érzi, hogy ez ellen a vád ellen védekezzen; mert ez azt jelenti, hogy a válság elérte a legkritikusabb pontot: az elit lelkiismeretét.” A lelkiismereti válság jeleként a vezető rétegeknek szembe kell nézniük „azzal a kifejezetten vagy hallgatólagosan mindig erősebben jelentkező váddal, hogy kiváltságaikat nem érdemlik, hogy kivételes lehetőségeiket a nép, a tömeg munkájának köszönhetik, s arra a feladatra, amit maguknak igényelnek, nem alkalmasak.” Az elit ebben a helyzetben igyekszik szóval és tettel igazolni magát, és megnyugtatni lelkiismeretét az ellene szegezett vádakkal szemben. Olyanformán, hogy hangoztatja a szociális érzék szükségességét, és állandósított szociális munkába veti magát. Ám nem abba a szociális munkába, amely az elit társas érzékének természetes megnyilvánulásaként feladata, nevezetesen a közélet gyakorlata, a törvénykezéstől a társadalmi értékek óvásáig, hanem a közfelfogás szerinti szociális érzék diktálta tevékenységbe. Ez pedig ugyancsak Bibó szerint: „... a társadalmi lehetőségek eloszlásában hátrányos helyzetbe, legalulra került »nyomorgó«, »ínséges«, »szegény«, »alacsony sorsú« (hozzátehetjük: öreg, beteg, kiszolgáltatott helyzetű), egyénekkal szemben megnyilvánuló érzés.” Mindezekről való gondoskodás pedig nem az egészséges elit közvetlen feladata. Mi más lenne az oka annak, ha a miniszterelnök puccsszerű akcióval – ez alkalommal kivételesen és főleg a tényleges elit tagjaira támaszkodva – leszavaztatja azt az alkotmánymódosítást, amelynek koncepcióját verejtékes munkával és részletekbe menő viták eredményeként hatpárti konszenzus hozott létre? Indokolásként pedig azt mondja, hogy annak főleg szociális tartalmával nem elégedett. Mi más volna az oka a miniszterelnök személyes megjelenésének a Szent László kórház transzplantációs osztályán, hogy biztosítsa a közvéleményt az életmentő műtétek költségeinek kifizetéséről? Nem ez a módja a lelkiismereti válság kivédésének. Bibó erre is

receptet nyújt át: „az elit letesz azoknak a kiváltságoknak a védelméről, amelyekben maga sem hisz már, és belsőleg is felszámolja tarthatatlanná vált igényeit.” Mai aktualitással: a korrumpált réteg nem akadályozza az összeférhetlenségi törvény létrehozását, és alávetvén magát neki, visszaalakul társadalmi elitté. Az 1942-es elemzés ma is teljesen érvényes, noha pikantériája az, hogy Bibó mindezt a születésrendi társadalomszervezés elvi alapján kialakult elit – vagyis a hűbéri arisztokrácia – kioktatása szándékával készítette. Érvényessége tehát komor árnyékot vet jelen viszonyainkra.

Sz. Nagy Csaba

A szerző mérnök, közíró